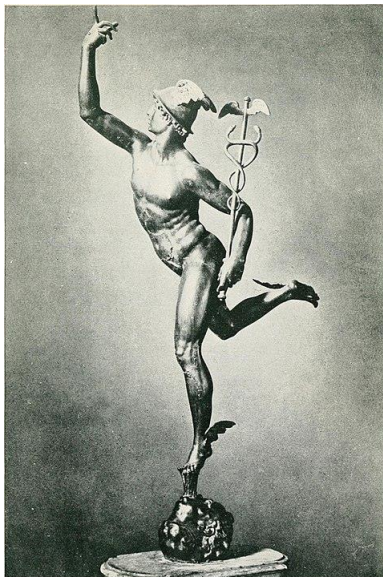

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

7.1. lecke: „nincsenek tények, csak interpretációk”

15 perc

Az interpretáció kitüntetettsége

Részint már a klasszikus, de különösen a kései modernitás *antiesszencializmusának* és *antifundamentalizmusának* elkerülhetetlen velejárója, hogy **centrális helyzetbe kerül**, s egyszerre foglalja el az episztemológia és az ontológia helyét az **interpretáció elmélete** (hermeneutika). Ama interpretációé, mely a valaminő végső és megfellebbezhetetlen adottságként felfogott tények helyére lép s ugyanakkor, legalábbis nietzschei – vagyis minden bizonnyal az egyik legkorábbi – alakváltozatában, mégis határozottan, sőt szenvedélyesen állít is valamit az interpretáció végtelenségén kívül. (Amit nem minden alap nélkül szokás elvitatni némely posztmodern

leszármazottaktól.) Meggyőzőek azok értelmezések, melyek rávilágítanak: a nem úgy általában véve érdekelte az interpretációk és perspektívák dinamikáját, összefonódásait és vizsgálta. Miként H. Birus és C. Benne észrevételezték, Nietzschénél az többnyire nem szövegek értelmezését Nietzsche, a bonni iskola öregdiák (Ritschl!) tudja: **a szöveg maga már interpretáció vagy interpretációk eredménye; az interpretáció lehetséges út a szöveghez.**

Metafordulat

W. Röd szerint Descartes-ig a filozófusok a világról, a világ természetéről tettek kijelentéseket, utána egyre inkább a világról, a világ természetéről tett kijelentésekről tesznek kijelentéseket. A Descartes-tal meghúzott korszakhatár vitatott, a tendencia megléte nemigen.

a Nietzsche-filozófust interpretáció; genealógiáját, hierarchiáit interpretáció jelenti. filológusa

Interpretáció és perspektivizmus

Az interpretáció működtetésének nietzschei művészete nem más, mint a perspektivizmus negyedik jelentésrétege – a perspektivizmus performatív gyakorlata, a perspektivikus szövegtörténet. **Vö. 3.3. lecke.**

Perspektivikus interpretáció a konkrét szöveggyakorlatban

A Nietzsche perspektivikus írói gyakorlata révén megképződő kritikai hermeneutikai térben ukrónia és perspektivizmus különös szövetségre lépése figyelhető meg; szép példája ennek az esztelen ember története a *Vidám tudományban* (KSA III. 480.skk, Tatár 52 sk.) – a történet, amelyben Nietzsche először jeleníti meg publikus és nem-allegorikus formában Isten halálának történetét, vagyis perspektivizmusának meta- és alapító történetét. **Vö. 3.3 lecke**

Már maga a hős is valóságos kétlábon járó ukrónia. Ráismerhetünk benne egy afféle alternatív Diogenészre. Egyben persze összetéveszthetetlenül egy Biblia-travesztia letéteményese is. *Ugyanakkor Nietzsche mintegy el is emeli a saját történeti idejéből úgy az alternatív Diogenészt, mint az ószövetségi balgatagot is.* Kapunk utalásokat a kereszténységre, Pascalra s természetesen a saját jelenre is. És valamiféle nagyon különös alternatív jelenben járhatunk: palimpszesztikus és mindent látni engedő, egymást átíró egyidejűségben jelennek meg és rakódnak egymásra e történeti rétegek, már-már Freud *Unbehagenjének* a tudattalan vizualizálási kísérletére emlékeztető – vagy inkább azt megelőlegező – módon. Azaz traumatikus és szinkron módon. **Vö. 1.1 lecke.**

Ám az esztelen emberben Nietzsche talán mindenekelőtt saját magát, a saját ukronikus perspektívát pozicionálja, különösen a csillagmetaforika segítségével. A „posztumusz születettség”, a „nem vagyok száj ezeknek a füleknek való” gondolata és életérzése. A nietzschei öntudatvesztés kísérteties megelőlegezése: hősünk a halott Isten megszállottjaként kényszeresen rákezd az ő *requiem aeternam deójára*.

Két fontos kései fragmentum

Összeér bennük kritikai hermeneutika, radikális szubjektumkritika, antiesszencializmus és antifundamentalizmus; provokáció és további gondolkodásra serkentés; költészet és zene; szöveg és interpretáció. Nincsen egy mindent átfogó és mindenkit boldogító Nagy Interpretáció, mégis mindig az interpretáció számít, választ és dönt (zeneileg szólván: a partitúra sosem a magánvaló zene, a partitúra számos érvényes interpretáció alkalomteremtő *lehetősége*). Kétfrontos küzdelem: a **pozitivizmus** és a szubjektivizmus ellenében.

S e kései töredékek ugyanabba a lélekfilozófiai irányba mutatnak: a lélek mint halandó „szubjektum-sokság” genealógiája, illetve mint „öszönök és affektusok közös (testi) építménye” felé – vagy Nehamas interpretációjában: **a személyiség politikai metaforája** felé.

Idézet1

„A fizikai atom *ellen*. Hogy megértsük [begreifen] a világot, ki kell tudnunk számítani; hogy ki tudjuk számítani, ahhoz állandó okokra van szükségünk; mivel a valóságban nem találunk efféle állandó okokat, *költünk* magunknak ilyesmiket – az atomokat. Ez az atomisztika eredete.

A világ kiszámíthatósága, az összes történés képletekben kifejezhetősége – tényleg ez a »megértés« [Begreifen]? Mit is értenénk meg a zenéből, ha benne minden kiszámíthatót és képletbe sűrítetót kiszámítanánk? – Aztán az »állandó okok«, dolgok, szubsztanciák, vagyis valami »feltétlen«; *költvén* – mit értünk el velük?”

KSA XII, 7 [56]

Idézet2

„A pozitivizmussal szemben, mely megáll a jelenségnél, hogy »csak tények vannak«, azt mondanám: nem, éppen tények nincsenek, csak interpretációk. Nem tudunk semmilyen »magánvaló« tényt megállapítani: talán értelmetlenség [Unsinn] is ilyesmit akarni. »Minden szubjektív«, mondjátok: de már ez is *értelmezés* [Auslegung], a »szubjektum« nem adott, hanem valami hozzá-költött, mögérejtett. – Végül tényleg szükséges interpretátort helyezni az interpretáció mögé? Már ez is költészet, hipotézis.

Amennyiben a »megismerés« kifejezésnek egyáltalán értelme [Sinn] van, a világ megismerhető: de másként *magyarázható*, nincs mögöttes értelme [Sinn], hanem számtalan értelme van. »Perspektivizmus«

Szükségeink azok, *amelyek a világot értelmezik* [auslegen]: az ösztöneink, s az ő pró és kontráik. Minden ösztön egyfajta uralomvágy, mindegyiknek megvan a maga perspektívája, melyeket normaként szeretne minden más ösztönre kényszeríteni.”

Uo. 7 [60]

Kérdések:

1. Miért és hogyan kerül centrális helyzetbe az interpretáció elmélete?
2. Ismertesse az esztelen ember történetét! Milyen perspektivikus és kritikai hermeneutikai jellegzetességek fedezhetők fel benne?
3. Hogyan érvel Nietzsche egyszerre a pozitivizmus és a szubjektivizmus ellen?

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

7.2. lecke: az exoterikus és az ezoterikus Nietzsche

15 perc

A kritikai hermeneutika Nietzschére alkalmazása révén sajátos **törés**, hasadás (**ezoterikus-exoterikus**) tárul föl.

Voltamképpen – a törés egzisztenciális és szubjektumkritikai jellegzetességei

Az „an und für mich” nietzschei szójáték legszellemezebb és legteljesebbnek mondható magyarítása a következőképp hangzik: **„voltamképpen”**. („*Voltamképpen* – mi végre is?”, Nietzsche: *„Az új felvilágosodás”*, 125.o.)

A filozófus, aki szóhoz sem jut, mármint saját szavához sem jut a filozofálás közepette – mert agyonnyomják az idézetek vagy az „objektív” gondolatmenet, a felvázolandó és megoldandó probléma, esetleg az egyetlen igaz út (módszer, iskola stb.) rigorozitása –, nos, ez nyilvánvalóan nem Nietzsche. Éppen ezért telitalálat az „an und für mich” örvén lényegiség, *voltamképpen* és a saját egzisztenciális döntés, egyáltalán az egzisztenciális mozzanat együttes kiemelése – vagy inkább beemelése, beillesztése –, a *voltamképpen*. Hozzáfüzendő, hogy ez az egzisztenciális mozzanat – legalábbis Nietzschénél, s főleg az utolsó termékeny évtizedben – bőven megfér a legkeményebb szubjektum-kritikával. **Vö. 3. 3 lecke**. Azaz nem csupán az autenticitás-mániának vagy az eredetiség hajszolásának és egy ezzel szemben kirajzolható kierkegaard-i pozíciónak („Az etikai csak akkor valósulhat meg, ha maga az egyén általános”) az *egyidejű* elvetésével, hanem annak fel- és beismerésével, hogy a saját szavát kereső „an und für mich” hordozója nem feltétlenül szubjektum. Ami természetesen viszont a maga részéről bőven megfér a nietzschei *szerezői* szubjektum önaffirmáló aktusaival, szerep- és szatírájáékaival, eredetiség hajszolásával, olykor a ripacszkodással is („talán csak egy paprikajancsi [Hanswurst] vagyok” stb.).

E feszültségre megoldás lehetne egyfajta sartré-i *pour soi* szubjektum tételezése, amely mindig a választásaiban konstruálódik, viszonyul önmagához, akár új és új lehetőségeket kutatva és teremtve. Ám e Nietzschénél is kétségtelenül fel-felbukkanó lehetőséget erősen korlátozza, behatárolja a kései évek **ezoterikus akaratellenessége**.

A röckeni síremlékmű (Röckener Bacchanal)

Ezoterikus akaratellenesség

„Exoterikus-ezoterikus

1. – akarat akarattal szemben minden
2. Egyáltalán nincs akarat
 1. Causalismus
 2. Nincs olyasmi, mint ok-okozat.

Minden kauzalitás a *szándékok*ba vetett hitre vezethető vissza: és éppen *a szándék hatása bizonyíthatatlan.*”

KSA XII, 5 [9]

Aligha véletlen, hogy e híres fragmentummal vezeti fel a kritikai összkiadás megfelelő kötetének utószava a kései töredékek jelentőségének értelmezését, s a *Hatalom akarása* mint mű – pláne mint úgymond főmű – és mint koncepció problematizálását. (KSA XIII. 651.skk.) Teoretikusan és módszertanilag szoros összefüggésben áll mindezzel a zárt forma, az exoterikus rendszerakarás és a rendszerezőkkel szembeni ezoterikus kétely nietzschei – dichotóm, de nem Hegel módjára dialektikus, **vö. 1.3 lecke** – *mély igazsága*. **Hévízi Ottó mély igazság koncepciója**.

Akarattalan átfordulás

„Nietzsche tragikus gondolkodásában az újkori tudatfilozófia *átfordul*, vagy másként fogalmazva distanciálódik, eltávolodik önmagától, melyet a nihilizmusban mint legvégső állapotban elért. Itt jelentkezik Nietzsche *ezoterikus* tana, amely nem pusztán tagadásként válaszol az eddigire, hanem éppen az eddigi gondolkodás akaratlan átfordulásával: »Hiszen egyáltalán nincs is akarat« [...] E megfogalmazást követve **az értelmezés egy bizalmatlansággal élő tevékenység**, ez a bizalmatlanság – miként Holger Schmid kifejtette –, egy **növekvő nyitottság a testszerű és affektusbeli létezés** irányában, tehát egy esetenként fájdalmas lebontása [...] a szubjektum által projiciált egységes »horizontvonalnak«.”

Bacsó Béla: „»Az igazság akarása« mint az interpretáció művészete. Nietzsche és az interpretáció kérdése”

Nyitott kérdések

Ámde ha nincs többé akarat mint ható ok, s lebontjuk a szubjektum projiciálta egységes horizontvonalat – *voltamképpen* mi is marad? Vagy mi is keletkezik? Hát ez az: marad (veszteségképp) vagy keletkezik (az időiség játékában)? **Amor fati?**

Kérdések:

1. Mit jelent Nietzsche ezoterikus akaratellenessége?
2. Mit állít a Hévizi-féle „mély igazság” koncepció?
3. Mi következhet az egységes szubjektum és az akarat mint hatóok nietzschei elvetéséből? Mit ért a filozófus *amor fati*?